

Hvorfor skriver vi norske stiler?

En treårs gutt hadde ennå ikke lært å snakke sammenhengende. Han kunne gjøre seg temmelig godt forstått ved alle de enkeltord han hadde lært seg. Men det var og ble bare enkeltord. Han kom seg ikke til å si fullstendige setninger.

Nu gikk han sammen med sin far forbi en hest. Da de var kommet litt forbi, ble hesten plutselig litt skremt av et eller annet. Den steilet og gjorde et hopp, trampet og stampet og falt igjen til ro. Far og sønn sto og så på, og faren sa: "Så du hvor hesten hoppet og stampet og trampet." Han sa det særlig tydelig og med vekt og begeistring i alle lydene. Og nu begynte gutten å gjenta hele setningen med enda større begeistring: "Hesten hoppet og trampet og stampet." Om igjen og om igjen gjentok han det på hjemmeveien. Og hjemme i stuen fortsatte han med voldsom kraft i "p"-ene: "Hesten hoppppet og trampppppet og stampppppet." Han var nesten ikke til å stoppe. Man kunne formelig se hesten steile slik som han kjempet med lydene. Med et rykk var han ved denne ene opplevelsen og ved farens hjelp kommet inn i en sammenhengende setning. Og fra da av kunne han det også ellers.

Vi lærer alle å tale ut fra bestemte situasjoner, hvor vi er helt ett med opplevelsen av det vi sanser, og alltid først ut fra det levende ord hos dem som allerede kan tale.

Hos de aller fleste mennesker har disse første ord og setninger vi lærer, en egen frisk frodighet. Det kommer sprudlende rett frem som en kilde som nettopp er blitt åpnet. Her er ingen blek, kunstig refleksjon. Her er ingen trett likegyldighet. Men hvor forskjellig ellers i hele sitt preg og i alle sine muligheter. I noen barns tale merker man vær og vind, duft av skog og eng og kuer og hester. I andre barns tale får man mer inntrykk av stueluft, mobler og boker, malerier og aviser. Hos atter andre er der mer gate og torv, brygge, biler og sykler og rennesten. Noen taler klart og velordnet, andre sjusket, utydelig og rotet. Men i alle tilfelle taler barnet rett på ut fra en umiddelbar opplevelse. Hvorfor skulle man i det hele tatt si noe, hvis man ikke hadde en spontan lyst til å si det?

Jo mer man legger merke til forskjellige barns sprog, blir man klar over det store ansvar som de voksne har. Hvilken omgivelse får barnet? Hva skjer der omkring barnet? Hvorledes oppfører de voksne seg? Og hvorledes taler de? Hvorledes skulle barnet kunne lære å tale tydelig og velordnet hvis det alltid bare får høre sjusket og rotet sprog?

Omsider kommer det trinn i skoleundervisningen hvor talen også skal bli til skrift. Barnet har lært bokstaver, det kan skrive av etter forbillede og det kan skrive av ord for ord etter diktat. Og så skal det nu lære å skrive noe som det selv utformer. Det skal skrive "stil".

Det eneste rimelige er, liksom ved den muntlige tale, at barnet kun skriver om noe som det virkelig har opplevet. Det er nok mange som slett ikke kommer seg til dette, selv om de har opplevet meget, og selv om de også kan fortelle det muntlig. De er så naivt, så helt ureflektert til stede i selve opplevelsen og i selve den muntlige fortelling, at det hele fordufter når papiret og blyanten skal brukes. En overgang som hjelper de fleste, er å skrive ned noe som læreren har fortalt. Jeg mener ikke da det man vanligvis kaller gjenfortelling, hvor en liten historie leses to ganger, og hvor det gjelder å få den skrevet ned mest mulig fullstendig. Jeg mener en lengre og friere fortelling, hvor oppgaven er å skrive ned et lite stykke av den lange fortelling. Det kan også være noe fra undervisningen i et eller annet emne fra hjemsteds læren, geografi eller historie. Det kan være om et dyr eller en plante. Når så elevene har skrevet en stund, gjør man en liten pause. Alle leser etter tur opp det de har skrevet ned. Vi får høre hvorledes det lyder muntlig. Og nettopp det er ofte en overraskelse. Forst når det igjen klirrer muntlig, kommer det frem om det er en god fortelling. Og ved å høre på hverandres vellykkete og mislykkete forsøk lærer man svært meget.

Så kommer den helt selvstendige "stil", hvor det enkelte barn må gjennomføre oppgaven alene. Der er nok mange som en tid trenger litt krykker og må ha litt hjelp og oppmuntring og må settes på gli. Men fullstendig meningsløst er det, når far eller mor sitter ved siden av og i virkeligheten sier nesten alt sammen. Det er jo da diktatøvelse og ikke stil. I disse tilfelle er da oppgaven for vanskelig for barnet, eller også er den stillet på en skjev måte, eller den er utilstrekkelig forberedt.

Det aller viktigste er at man finner noe som barnet virkelig har opplevet, noe det har forbundet seg med, slik at det kan fortelle det med glede. Det som ikke kommer fra en slik umiddelbar opplevelse, blir blekt og visent, hvor dyktig og riktig det enn er skrevet. Det kunstige, tilgjorte er og blir dødt.

Men har man da ikke lov til å "dikte"? Har man da ikke lov til å bruke "fantasien"? Selvfølgelig har man lov til å dikte. Men det betyr ikke at man forlater den umiddelbare opplevelse. Det betyr at opplevelsen kommer enda sterkere frem. Å holde seg til den virkelige opplevelse betyr ikke en pedantisk noyaktig gjengivelse av alt

som fant sted fra et klokkeslett til et annet. En slik fullstendig gjengivelse er i seg selv umulig. I enhver fortelling velger man ut noe og sloyfer noe annet. Og dikterens kunst er jo nettopp å velge det vesentlige og å la dette komme umiddelbart og sterkt frem. Men det må alltid være opplevet. Ellers er det bare ordskvalder. Ordskvalder er det også der hvor ordklisjeer overtas og plasseres for å gjøre det finere. Det blir i virkeligheten alltid derved mer vissent og dødt.

Når barnet maler og tegner i undervisningen, blir det fort inn i en stor verden av farver og former, hvor det gjelder å lære å kunne bevege seg. Mange ganger kan et pent og pyntelig utført bilde være trist å se på, fordi det rett og slett er dødt i all sin noyaktige sirlighet. Et annet bilde kan strutte av liv og farveglede, selv om det her og der er blitt litt mislykket.

I de norske stilene er det også den umiddelbare opplevelse det kommer an på. Det vesentlige er at barnet blir hjulpet til å få den frem i sprogets levende strøm. Ortografi og tegnsetning bør man som regel også lære. Men det er i virkeligheten en helt annen øvelse og oppgave enn det som er det vesentlige i de norske stilene.

I alle de følgende 10 norske stiler vi har valgt som eksempler fra 6. og 7. klasse, tror jeg at man uten videre kan merke den umiddelbare opplevelse som ligger til grunn for fortellingene og som vibrerer med fra første til siste ord. Og i de fleste av dem har elevene også klart å få opplevelsen frem i fortellingens strøm, slik at vi som leser det, glemmer ordene og kommer rett inn i det som fortelles.

Man merker at barnet har vært ivrig og strevet med å få det godt frem. Vi kan se at det virkelig har skjedd noe med barnet idet det arbeidet med stilen. Det er gått et lite skritt videre på sin utviklingsvei. Og det er selvfølgelig hovedsaken. At stilene da alltid dessuten er interessante å lese, og at de voksne ved å lese stilene kan lære barnet selv bedre å kjenne, er en annen sak.

(Noen rettskrivningsfeil og tegnsetningsfeil er blitt rettet.)

Førsteutgave:

Mennesket, Bergen, 1964/2

www.joergensmit.org er webbadressen til material av og om Jørgen Smit.
Biografisk material, utgivelser, foredrag, arbeidsplasser o.s.v. utgitt av Rembert Biemond